

**O‘ZBEKLARNING FRONT ORTIDAGI JASORATLARI
(IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA O‘ZBEKISTON XALQINING
MEHNAT, INSONPARVARLIK VA MATONAT NAMUNALARI)**

Boltaboyeva Feruza G‘ofurjonovna

Yangiqo‘rg‘on tuman 1-son texnikumi tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida o‘zbek xalqining front ortidagi jasoratlari keng yoritiladi. Urush davrida O‘zbekiston nafaqat frontga askarlar yuborgan, balki sanoat, qishloq xo‘jaligi, tibbiyot, evakuatsiya va insonparvarlik yo‘nalishlarida ham katta hissa qo‘shgan. Maqolada korxonalarining harbiy izga o‘tkazilishi, ayollar va yoshlarning mehnatdagi faolligi, evakuatsiya qilingan bolalar va oilalarga yordam ko‘rsatish, oziq-ovqat va harbiy mahsulotlar yetkazib berish kabi masalalar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Ikkinchi jahon urushi, front orti, O‘zbekiston, mehnat jasorati, evakuatsiya, ayollar mehnati, sanoat, insonparvarlik, g‘alaba.

Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng og‘ir va fojiali urushlardan biri bo‘ldi. 1941-yilda urush Sovet Ittifoqi hududiga kirib kelgach, O‘zbekiston ham umumiy safarbarlik jarayoniga tortildi. Respublikaning minglab farzandlari jang maydonlariga yo‘l oldi, ammo g‘alabaga erishishda faqat frontdagi askarlar emas, balki front ortida tinimsiz mehnat qilgan ishchilar, dehqonlar, ayollar, yoshlar, ziyolilar va oddiy oilalar ham beqiyos hissa qo‘shdilar.

So‘nggi yillarda aniqlashtirilgan ma‘lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistondan qariyb 2 million kishi frontga safarbar etilgan, 538 mingdan ortiq kishi halok bo‘lgan, 158 mingdan ziyodi bedarak yo‘qolgan [1]. Bu raqamlar urushning O‘zbekiston xalqiga qanchalik og‘ir ta‘sir qilganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, respublika front ortida yirik tayanch hududga aylandi: zavodlar ko‘chirib keltirildi, ishlab chiqarish harbiy ehtiyojga moslashtirildi, dalalarda hosil yetishtirildi, evakuatsiya qilingan bolalar va oilalar boshpana bilan ta‘minlandi.

Urush boshlanishi bilan O‘zbekiston iqtisodiyoti qisqa muddat ichida harbiy ehtiyojlarga moslashtirildi. Respublika sanoati front uchun zarur bo‘lgan mahsulotlar ishlab chiqarishga yo‘naltirildi. G‘arbiy hududlardan evakuatsiya qilingan ko‘plab korxonalar O‘zbekistonga joylashtirildi. Tadqiqotlarda urush yillarida O‘zbekistonga taxminan 190 ta sanoat korxonasi ko‘chirib keltirilgani qayd etiladi [2].

Bu jarayon juda murakkab sharoitda amalga oshirildi. Korxonalar uchun bino, elektr energiyasi, ishchi kuchi va xomashyo kerak edi. Ko‘plab uskunalar qisqa muddatda qayta o‘rnatildi va ishga tushirildi. Ishchilarning katta qismi frontga ketgani sababli zavod va fabrikalarda ayollar, o‘smirlar va keksalar ishlashga majbur bo‘ldilar. Shunga qaramay, ishlab chiqarish to‘xtab qolmadi. Aksincha, “hamma narsa front uchun, hamma narsa g‘alaba uchun” shiori ostida mehnat unumdorligi oshirildi.

O‘zbekiston urush yillarida frontga samolyot, aviamotor, aviabomba, mina, snaryad, granata, parashyut, harbiy kiyim-kechak, aloqa simlari va boshqa ko‘plab mahsulotlar

yetkazib bergani manbalarda keltiriladi [3]. Bu faktlar respublikaning front ortidagi sanoat salohiyati g'alabaga xizmat qilganini ko'rsatadi.

Urush yillarida O'zbekiston qishloq xo'jaligi ham katta sinovdan o'tdi. Erkaklarning katta qismi frontga ketgani sababli dalalarda asosiy mehnat ayollar, yoshlar va keksalar zimmasiga tushdi. Paxta, g'alla, sabzavot, meva va chorvachilik mahsulotlari front va mamlakat ichki ehtiyojlari uchun yetkazib berildi.

Bu davrda qishloq aholisi ikki tomonlama og'irlikni ko'tardi: bir tomondan, front uchun mahsulot yetishtirish kerak edi; ikkinchi tomondan, evakuatsiya qilingan aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash zarur edi. Texnika, yoqilg'i va ishchi kuchi yetishmasligiga qaramay, kolxoz va sovxozlarda mehnat davom etdi. Ko'plab ayollar traktorchi, brigadir, hisobchi, dala ishchisi sifatida faoliyat yuritdi.

O'zbek dehqonlarining front ortidagi jasorati shundan iborat ediki, ular o'z oilasidagi qiyinchiliklarga qaramay, davlat topshiriqlarini bajarishga, frontga oziq-ovqat va xomashyo yetkazishga intildilar. Bu mehnat oddiy ishlab chiqarish emas, balki Vatan himoyasining muhim shakli edi.

Ikkinchi jahon urushi yillarida o'zbek ayollari front ortining asosiy tayanch kuchiga aylandi. Erkaklar frontga safarbar etilgach, sanoat, qishloq xo'jaligi, ta'lim, tibbiyot va boshqaruv sohalarida ayollar soni keskin oshdi. Ular zavodlarda stanok boshqardi, dalalarda hosil yetishtirdi, yaradorlarga qaradi, yetim bolalarni tarbiyaladi va oilalarni boqdi.

O'zbekiston Fanlar akademiyasi e'lon qilgan ma'lumotlarda Buxoroda urush yillarida 200 dan ortiq xotin-qiz sanoat korxonolari va artellarga rahbarlik qilgani, shuningdek, Buxorolik Bahrixon Ashurxo'jayeva evakuatsiya qilingan turli millatga mansub 8 nafar bolani o'z tarbiyasiga olgani qayd etiladi [4]. Bu misol o'zbek ayollarining nafaqat mehnatda, balki insonparvarlikda ham yuksak jasorat ko'rsatganini tasdiqlaydi.

Ayollar urush sharoitida faqat ishlab chiqaruvchi kuch emas, balki jamiyatni saqlab turgan ma'naviy tayanch ham bo'ldi. Ular o'z farzandlarini tarbiyaladi, frontdagi yaqinlariga maktublar yozdi, askarlar uchun kiyim-kechak tayyorladi, turli yordam jamg'armalarida faol qatnashdi. Shu sababli o'zbek ayollarining front ortidagi mehnati g'alabaning muhim omillaridan biri sifatida baholanishi lozim.

Urush yillarida O'zbekiston ko'plab evakuatsiya qilingan insonlar uchun boshpana bo'ldi. Urush hududlaridan olib kelingan oilalar, bolalar, ziyolilar, san'atkorlar, olimlar va ishchilar O'zbekistonning turli shahar va qishloqlariga joylashtirildi. Manbalarda respublika urush davrida 1 milliondan ortiq evakuatsiya qilingan aholini qabul qilgani, ularning 200 mingdan ortig'i bolalar bo'lgani qayd etiladi [5].

O'zbek oilalari o'zlari ham og'ir sharoitda yashashga qaramay, evakuatsiya qilingan bolalarni bag'riga oldi. Tashkent, Samarqand, Buxoro, Farg'ona, Andijon, Xorazm va boshqa hududlarda ko'plab oilalar yetim va qarovsiz qolgan bolalarga mehr ko'rsatdi. Bu holat o'zbek xalqining bag'rikenglik, mehr-oqibat va insonparvarlik fazilatlarini yaqqol namoyon etdi.

Ayniqsa, Toshkent shahri urush yillarida “non shahri” sifatida tanildi. Bu nom bejiz emas edi: minglab bolalar va oilalar aynan O‘zbekistonda hayotini saqlab qoldi, boshpana, oziq-ovqat va mehr topdi. Front ortidagi bunday insonparvarlik harakati qurol bilan emas, mehr va fidoyilik bilan ko‘rsatilgan jasorat edi.

Front ortidagi muhim yo‘nalishlardan yana biri tibbiyot sohasi edi. O‘zbekiston hududida evakuatsiya gospitalari tashkil etilib, frontdan olib kelingan yarador askarlar davolandi. Shifokorlar, hamshiralar va tibbiyot xodimlari kecha-yu kunduz xizmat qildi. Ular nafaqat yaralarni davoladi, balki askarlarning ruhiy holatini tiklashga ham yordam berdi.

Tibbiyot muassasalarida dori-darmon, joy va uskunalar yetishmasligi kuzatilgan bo‘lsa-da, shifokorlar o‘z burchini sidqidildan bajardilar. Ko‘plab yaradorlar sog‘ayib, yana frontga qaytdi yoki tinch hayotga moslashdi. Bu sohada ham o‘zbek xalqining front ortidagi jasorati yaqqol ko‘rindi.

Urush yillarida O‘zbekiston faqat moddiy yordam bilan cheklanib qolmadi. Madaniyat va ma‘naviyat sohasi ham front orti hayotida muhim ahamiyat kasb etdi. Yozuvchilar, shoirlar, san‘atkorlar va teatr jamoalari xalqni ruhlantirish, askarlarga dalda berish, g‘alabaga ishonch uyg‘otish yo‘lida faol bo‘ldilar.

Konsert brigadalari, adabiy kechalar, gazeta va radio chiqishlari orqali xalqning jangovar ruhi mustahkamlandi. Frontdagi askarlarga yuborilgan maktublar, sovg‘alar, issiq kiyimlar va oziq-ovqat mahsulotlari ularning ruhiyatini ko‘tardi. Shu jihatdan front ortidagi ma‘naviy yordam ham g‘alabaga xizmat qilgan muhim omil edi.

O‘zbek xalqining front ortidagi jasoratlarini bir necha yo‘nalishda baholash mumkin. Birinchidan, bu iqtisodiy jasorat edi: korxonalar qisqa muddatda harbiy ishlab chiqarishga moslashtirildi, og‘ir sanoat mahsulotlari frontga yetkazildi. Ikkinchidan, bu mehnat jasorati edi: ayollar, yoshlar va keksalar erkaklar o‘rnini egallab, zavod va dalalarda tinimsiz ishladilar. Uchinchidan, bu insonparvarlik jasorati edi: evakuatsiya qilingan minglab bolalar va oilalar o‘zbek xonadonlarida boshpana topdi. To‘rtinchidan, bu ma‘naviy jasorat edi: xalq qiyinchiliklarga qaramay, umidini yo‘qotmadi, g‘alabaga ishondi va o‘z burchini bajardi.

Front ortidagi jasoratning eng muhim xususiyati shundaki, u ko‘pincha oddiy odamlarning kundalik mehnati orqali namoyon bo‘ldi. Zavoddagi ishchi, daladagi ayol, yetim bolani boqib olgan ona, yaradorni davolagan hamshira, askarga xat yozgan o‘quvchi — bularning barchasi g‘alabaning ko‘rinmas, lekin juda muhim qahramonlari edi.

Ikkinchi jahon urushi yillarida o‘zbek xalqining front ortidagi jasoratlari tariximizning yorqin sahifalaridan biridir. O‘zbekiston urush davrida sanoat, qishloq xo‘jaligi, tibbiyot, evakuatsiya va ma‘naviy yordam sohalarida katta hissa qo‘shdi. Respublika hududiga ko‘chirib keltirilgan korxonalar ishga tushirildi, front uchun zarur mahsulotlar ishlab chiqarildi, evakuatsiya qilingan bolalar va oilalar mehr bilan kutib olindi.

Bu jasorat faqat harbiy g‘alabaga qo‘shilgan hissa emas, balki xalqimizning insonparvarlik, bardoshlilik, mehnatsevarlik va birdamlik fazilatlarining namunasi. Bugungi avlod bu tarixiy xotirani chuqur o‘rganishi, front ortida mehnat qilgan insonlarning fidoyiligini qadrlashi va ularning jasoratidan ma‘naviy saboq olishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Milliy axborot agentligi. "G'alaba, xotira va matonat: O'zbekiston xalqi Ikkinchi jahon urushi yillarida." UZA.
2. Abdullayev, R. "Military Industrialization of Uzbekistan in 1941–1945." *Journal of History and Future*, DOAJ bazasi.
3. O'zbekiston Respublikasining Malayziyadagi elchixonasi. "O'zbek xalqining Ikkinchi jahon urushi davridagi jasorati beqiyos."
4. O'zbekiston Fanlar akademiyasi. "Ikkinchi jahon urushi sahifalaridan: front ortidagi o'zbekistonlik ayollar."
5. "Evacuation of Children to Uzbekistan During World War II." *E-Conference Zone*, ilmiy maqola.
6. Shaymanova, A. (2023). THE GENESIS AND TRANSFORMATION OF THE DEVELOPMENT OF THE LANDLORD CLASS. *Science and innovation*, 2(B3), 402-406.
7. Ergashevna, S. A. (2022). THE IMPACT OF PROPERTY LAYER ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN CIVIL DEVELOPMENT. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 11(01), 23-25.
8. Shaymanova, A., & Khudoyberdieva, O. (2022). INTERNET AND ITS IMPORTANCE IN YOUTH EDUCATION. *Science and innovation*, 1(B6), 597-600.
9. Mukumova, D. I., Shaymanova, A. E., qizi Yarova, S. B., Abdurakhmanova, D., & Kurbonova, A. U. (2021). Adaptation of the Teacher to Professional and Pedagogical Activity at the University. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(4), 7499-7504.
10. Шайманова, А. Э. (2020). ФОРМИРОВАНИЯ СРЕДНЕГО КЛАССА КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА. In *Вопросы управления и экономики: современное состояние актуальных проблем* (pp. 123-126).
11. Ergashevna, S. A., & Dovrankulovna, D. O. (2021). The role of women in government and public governance. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(8), 28-32.
12. Xashimova, S. N. (2021). Sanoat korxonalarida outsorsingdan foydalanish mohiyati va imkoniyatlari. *Science and Education*, 2(11), 350-354.
13. Hasanzoda, R., & Khashimova, S. (2026). The richness of language is the richness of thought. *Journal of Pedagogical and Philological Research*, 1(2), 488-489.
14. Ollanazarov, B., & Sayyora, S. (2025). INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITION FAOLLIKNI BOSHQARISH: NAZARIYA, AMALIYOT VA XORIJIY TAJRIBA. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук *Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 5(6), 90-100.

15. Xolmurodovna, X. S. (2025). OILA VA BOLALAR PSIXOLOGIYASI. TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI, 1(5), 79-82.

16. Bekmuhammad, U., & Sayyora, S. (2024). XORAZMDAGI JADID MAKTABLARIGA OID TA'LIM TASHKILOTLARI VA JAMIYATLARI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 5(6), 25-31.

17. Хашимова, С. Х. (2024). ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМНИНГ ИМКОНИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЎСМИРЛАР ИЖТИМОЙЛАШУВИДА ТУТГАН ЎРНИ. Academic research in educational sciences, (1), 133-139.

18. Maxmudova, D., & Bahoroy, R. (2023). Technologies of preparing future teachers for professional activity on the base of a competent approach. Modern Science and Research, 2(10), 118-122.

19. Akmalovna, M. D., Sadriddinovna, B. R., & Qizi, B. E. Z. (2023). MAKTABGACHA TA'LIMDA RIVOJLANUVCHI TECHNOLOGIYALARINI QO'LLASH USULLARI. Science and innovation, 2(Special Issue 13), 538-540.

20. Sadriddinovna, R. B. (2025). MALAKAVIY O'QUV AMALIYOT JARAYONIDA BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TAMINOTI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 80(4), 266-269.

21. Файзиев, Р. А., Хаитматов, У. Т., Азаматов, О. Х., Джуманиязов, Ш. Р., & Хасанова, Х. Х. (2018). Использование теории нечетких множеств в экономическом анализе инвестиционных проектов. International Journal of Innovative Technologies in Economy, 2(5 (17)), 44-48.

22. Xasanova, X. (2024). Bank faoliyatida risklarni baholashning xalqaro tajribasi. Nashrlar, 172-175.

23. Isoхужаева, М. Я., & Хасанова, Х. Х. (2020). Электрон иктисодиёт шароитларида рақамли компетентлик. Журнал «Бизнес-эксперт», 35-37.

24. Mamadiyarov, Z., Khamdamov, S. J., Makhmudov, S., Isaev, F. B., Kurbonov, K., Boymurotov, S., & Khasanova, K. (2024, December). Forecasting and planning the effectiveness of service activities in commercial banks. In Proceedings of the 8th International Conference on Future Networks & Distributed Systems (pp. 75-83).